

РОЗДІЛ 2

Макроекономічні механізми

Аналіз концепції інституційного генотипу

Р. Ф. Пустовійт¹

У поданій статті запропоновано поняття «інституційного генотипу» з урахуванням причинно-наслідкових взаємозв'язків і генетичних співвідношень в економічній системі на підґрунті інституційних, соціально-економічних, культурних та еволюційних чинників. Досліджено категорію інститутів порівняно з «генотипом» у межах «фенотипу» організаційної структури, що формується в процесі її еволюції як результат взаємодії спадкових властивостей генотипу соціуму та умов інституційного середовища. Проаналізовано подібності інститутів до генів та досліджено механізми їх розвитку і копіювання, а також методи, за допомогою яких вони впливають на індивідів та організації. Акцентована увага на тому, що соціально-економічний розвиток та інституційні зміни хоча є подібними до еволюційної динаміки, яка є подібною до біологічної, але разом із тим, відрізняються у певних аспектах, що обумовлюється розбіжністю процесів, які проходять у цих системах. Для більш ґрунтовного розуміння запропонованого концепту інституційного генотипу з урахуванням домінуючого інституційно-культурного середовища проаналізована його вертикально-рівнева структура та досліджено «клептократичний інституційний генотип», який домінує в економіці України.

Ключові слова: інституційний генотип, інституційна економіка, еволюційна економіка.

УДК 330.837

JEL коди: B52

Вступ. Економічна система визначається як цілісність, що складається із сукупності компонентів, кожний з яких відіграє свою особливу функціональну роль і в процесі взаємодії забезпечує динаміку та еволюцію даної системи. Одночасно дослідження економічного устрою на основі загальних наукових принципів потребує виявлення причинно-наслідкових зв'язків між його складовими, їх генетичних співвідношень, зіставлення в досліджуваній системі минулого, сьогодення й майбутнього та виділення домінантної концепції. Але домінування того чи іншого господарського укладу, а звідси й інституційного типу країн і регіонів безумовно залежить від історичних умов та еволюції інституційного середовища. При цьому акцентуємо увагу на тому, що генотипічна структура являє собою «програму спадковості», яка реалізується у певному типі організаційної одиниці еволюції шляхом розгортання закладених у генотипі можливостей. Далі генотипічна інформація надходить в «економічний організм», розвиток якого є процесом інституційного кодування та декодування певної інформації.

¹ Пустовійт Роберт Фрідріхович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ.

© Р. Ф. Пустовійт, 2015

Постановка проблеми. Значущість пропонованої статті полягає у визначенні та дослідженні причин, за якими впровадження формальних ринкових інститутів у пострадянські економіки протиприродно впливає на соціально-економічну систему, що реформується. Багато в чому це пояснюється антагонізмом формальних та історично й культурно обумовлених неформальних інститутів та першочергово порушує питання панівного у суспільстві інституційного генотипу. Необхідно визнати, що здійснювані в країнах трансформаційні реформи, їх перебіг та наслідки істотно залежать від переважаючого в соціумі інституційного генотипу. Запропонований термін є референтним до таких дефініцій, як соціально-економічний генотип та економічний менталітет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція соціально-економічного генотипу була розроблена у 90-х рр. ХХ ст. російським економістом Є. Маймінасом, який сформулював її таким чином: це інформаційний механізм соціального наслідування і соціальних змін, що забезпечує відтворення у певній суспільній системі структури та принципів функціонування, процесів регламентації, навчання, відбору, запам'ятовування та поширення позитивного досвіду, а також стимули до інновацій і способів освіти. Таким чином, соціально-економічний генотип являє собою механізм соціальної еволюції, що поєднує основні характеристики її сторін: спадковості, мінливості та селекції. Підґрунтям соціально-економічного генотипу є система соціально-економічних інтересів і конструкція культури даного суспільства, перетин яких синтезується в системі цінностей, яка конкретизується в парадигмі соціальної поведінки та персоналізується в системі норм і стимулів [1]. Таким чином, соціально-економічний генотип являє собою психофізіологічний механізм, відповідно до якого оцінювання та сприйняття соціально-економічних явищ у певний період розвитку людини міцно вкарбовуються у структуру її світогляду та перетворюються на усталену поведінкову програму. Зазначена програма трансформується в інформаційну матрицю, за якою відтворюється структура функціонування даного суспільства, а також способи взаємодії його членів. До зазначеної логічної побудови додамо, що хоча Є. Маймінас і не використав терміни інституційної теорії в процесі обґрунтування запропонованої концепції, але по суті досліджував механізм інституційних змін в економіці.

У свою чергу, економічна ментальність також визначуваною мірою характеризує інституційну специфіку свідомості людини, яка впроваджується у світогляд особистості шляхом найзначущих настанов – формальних і неформальних правил – у першу чергу в господарській діяльності, установлює мотиви й стереотипи поведінки, які згодом накладають відбиток на інституційну структуру країни в цілому [2]. Таким чином, категорія соціально-економічного генотипу, запропонована Є. Маймінасом, є спорідненою у своєму трактуванні з поняттям менталітет, і ці поняття одночасно інтегруються, коли досліджуємо стабільне суспільство, а трансформація структури соціально-економічного генотипу пояснюється з точки зору інституційної теорії як механізм інституційних змін. При цьому ментальність, в еволюційному діахронічному аспекті, може бути визначена як сукупність колективних уявлень, носієм якої є культурна або історична спільнота [3].

Одночасно менталітет як підсвідома соціально-психологічна програма дій і поведінки людей, а також соціуму в цілому виявляється у свідомості та практичній діяльності суб'єктів, а реально – в економічних відносинах. Іншими словами, якщо менталітет характеризується як універсальна матриця, що надає інформацію про специфіку національного у соціально-економічних відносинах, то соціально-

економічний генотип являє собою проекцію менталітету на економічні відносини в їх динамічному стані мінливості й розвитку [4]. Що стосується безпосередньо змісту саме економічної ментальності, то, на думку вітчизняного економіста Т. Гайдай, її основу становлять такі основні структурні елементи, як: цінності, мотиви, норми, зразки економічної поведінки і соціальної взаємодії у сфері господарської діяльності; ціннісно-мотиваційне ставлення до праці й багатства; уявлення про сприйняття та надання переваг певним організаційним формам господарювання; стереотипи споживання; ступінь сприйняття закордонного досвіду [5].

Мета статті. Виходячи з вищевикладеного, з урахуванням теми запропонованого аналізу метою цієї статті є дослідження ролі та місця чинника «інституційний генотип» в інституційній структурі економіки. Водночас є необхідним здійснення аналізу запропонованої детермінанти, виходячи з генезису і еволюції економіки та її інституційної основи – базових формальних і неформальних інститутів. Разом із тим акцентуємо увагу на тому, що інституційний генотип є взаємозалежним із процесом формування системи базових і комплементарних інститутів, які відповідають даній національній моделі, визначають поведінку економічних суб'єктів та окреслюють подальший розвиток соціально-економічної системи.

Результати дослідження. Ґрунтуючись на етимології запропонованого терміна, зосередимо увагу на сучасних дослідженнях з еволюційної економіки, які, в тому числі, представлені еволюційними моделями соціально-економічних процесів на базі біологічної епістемології. Однією з вихідних проблем еволюційної епістемології є виділення інституційної одиниці соціально-економічної еволюції на основі генотипу, під яким розуміють усю сукупність «економічних генів». Отже, якщо під економічними генами розуміти «одиницю» спадковості, що обумовлює розвиток певних ознак і властивостей економічної системи та контролює формування прикінцевих результатів господарювання, то економічний генотип визначається як система генів, яка охоплює минулий економічний досвід і соціально-економічну пам'ять, що зафіксовані в соціально-економічній культурі даного суспільства [6] і які, в першу чергу, проявляють себе у діючих неформальних інститутах.

Разом із тим еволюційна економіка, ґрунтуючись на принципах мінливості, відбору і спадковості, а також на поясненні процесу спостережуваних змін у системі взаємодії вищезазначених параметрів, поняття спадковості вживає в тому сенсі, що неформальні інститути, які збереглися впродовж певного соціально-економічного періоду, у подальшому виявлятимуть свої властивості й на наступному історичному етапі. Цей умовивід підтверджують моделі інституційної динаміки, що були запропоновані Р. Нельсоном та С. Вінтером [7] і базуються на процесах, подібних до генетичних конструкцій. Ці вчені акцентують увагу на тому, що якщо фірми з досконалішими генетичними структурами будуть домінувати на ринку, то вони матимуть ключовий вплив на подальші зміни в інституційному середовищі.

Тобто спільним знаменником усіх еволюційних теорій є їх наголос на поясненні змін із часом, тобто «змін у динаміці». За такого становища у площині еволюційної теорії Дарвіна, що ідентифікує «генотип» як фундаментальну одиницю відбору, є можливим дослідження людської поведінки в соціумі шляхом механізму інституційних змін, що запроваджує, у свою чергу, зміни до інституційних генотипів рівня фенотипів, таких як домашні господарства, фірми або організації, які безпосередньо зіштовхуються з проблемою відбору. Без сумніву, що в соціально-економічній сфері відбуваються фундаментальні процеси, пов'язані із селекцією, зокрема ринкова конкуренція, і саме конкуренція усуває недосконалі фенотипи з точки зору критеріїв інституційного відбору.

Разом із тим формальні «правила гри» у певній економічній системі є наслідком дій влади, тому що закони і кодекси запроваджують саме можновладці, а інститути, з одного боку, уявляються як породження влади, а з іншого – як її підґрунтя. Тому результатом формування інституційного середовища є не лише розмір трансакційних витрат, й порівняльна норма віддачі ресурсу від залучених факторів виробництва. Взагалі схематично окреслити взаємозв'язок інституційного генотипу, ураховуючи його структурний рівень, із домінуючою культурою та економічною системою у динаміці їх розвитку можна таким чином (рис. 1).

Водночас урахування концепції Дарвіна вимагає чіткого розмежування категорій «генотип» та «фенотип» під час селекційного дослідження фірм і домогосподарств, які зіштовхуються з необхідністю вирішення проблем на підґрунті інституційних змін. Зрештою, іноді стилізовану еволюційну модель використовують як евристичну конструкцію пояснення змін. Так, еволюційні моделі, незважаючи на природу їх походження, можуть бути використані для дослідження широкого кола соціально-економічних явищ і феноменів, зокрема вебленівське дослідження ролі споживацького вибору щодо одержання статусу і влади в суспільстві або концепція конкурентного суперництва А. Алчіана.

У той самий час якби і природний, і соціальний світ синхронно та безконфліктно еволюціонували, то існувала б можливість синергії, симбіозу та спільної еволюції між ними. Зокрема, в екології співеволюція спирається на одночасність еволюції видів або екосистем, що взаємодіють, тоді як соціально-економічна співеволюція означає взаємне коригування та розвиток функціональної сукупності життєдіяльних суб'єктів і середовища їх буття та економічної системи людської спільноти. Звідси адаптація, процес відбору, «інституційне налаштування» економічних систем на подальше функціонування ґрунтуються на ресурсному природному фундаменті, що коеволюціонує впродовж людської цивілізації [8]. Гуцульське відгінне скотарство, азійська рисова культура, трипільське землеробське господарство є прикладами того, де ресурсні підвалини значною мірою є людським артефактом. У свою чергу, соціально-економічні системи відображають ті інституційні особливості та обмеження, що накладаються ресурсами, від яких вони залежать.

Іншими словами, соціально-економічна еволюція на підґрунті інституційного генотипу відрізняється від біологічної домінуючими чинниками щодо запровадження правил, звичок, стереотипів та алгоритмів поведінки, які поширюються шляхом наслідування, навчання і заборон. Зазначене є більш прийнятним із соціальної та інституційної точок зору, аніж відтворення людської поведінки в соціально-економічній сфері безпосередньо шляхом копіювання або природного відбору на основі спрощеного статевого розмноження. Іноді соціально-економічна еволюція описується як еволюційна концепція ламаркізму, в якій як основна рушійна сила еволюції – зміна видів – розглядається внутрішньовластиве організмам прагнення до вдосконалення. Хоча Г. Ходжсон і Т. Кнудсен [9] засвідчують оманливість цього твердження. Вони розрізняють, з одного боку, схильність людини поводити себе певним чином з огляду на шаблони поведінки або організаційні рутини, що є аналогом генотипу в біології, а з іншого – поведінку, імпульс якій надають уміння або навички подібно до фенотипу в біології. Як і в біологічній еволюції, господарська поведінка, що зорієнтована на певні інституційні чинники, може мати найкращі результати, і одержані від неї переваги забезпечать її поширення у соціумі, що й надалі визначатиме можливість успішного її відтворення як генотипу. Однак для істинного послідовника концепції ламаркізму, набуті навички повинні безпосередньо передаватися шляхом успадкування генотипу, а

не спрощено за допомогою людської поведінки (фенотипу), що прикінцево є підґрунтям інституційних змін [10]. Тому успадкування набутої або засвоєної властивості, де фундаментом є фенотип, характеризується як сумісне з еволюціонізмом.

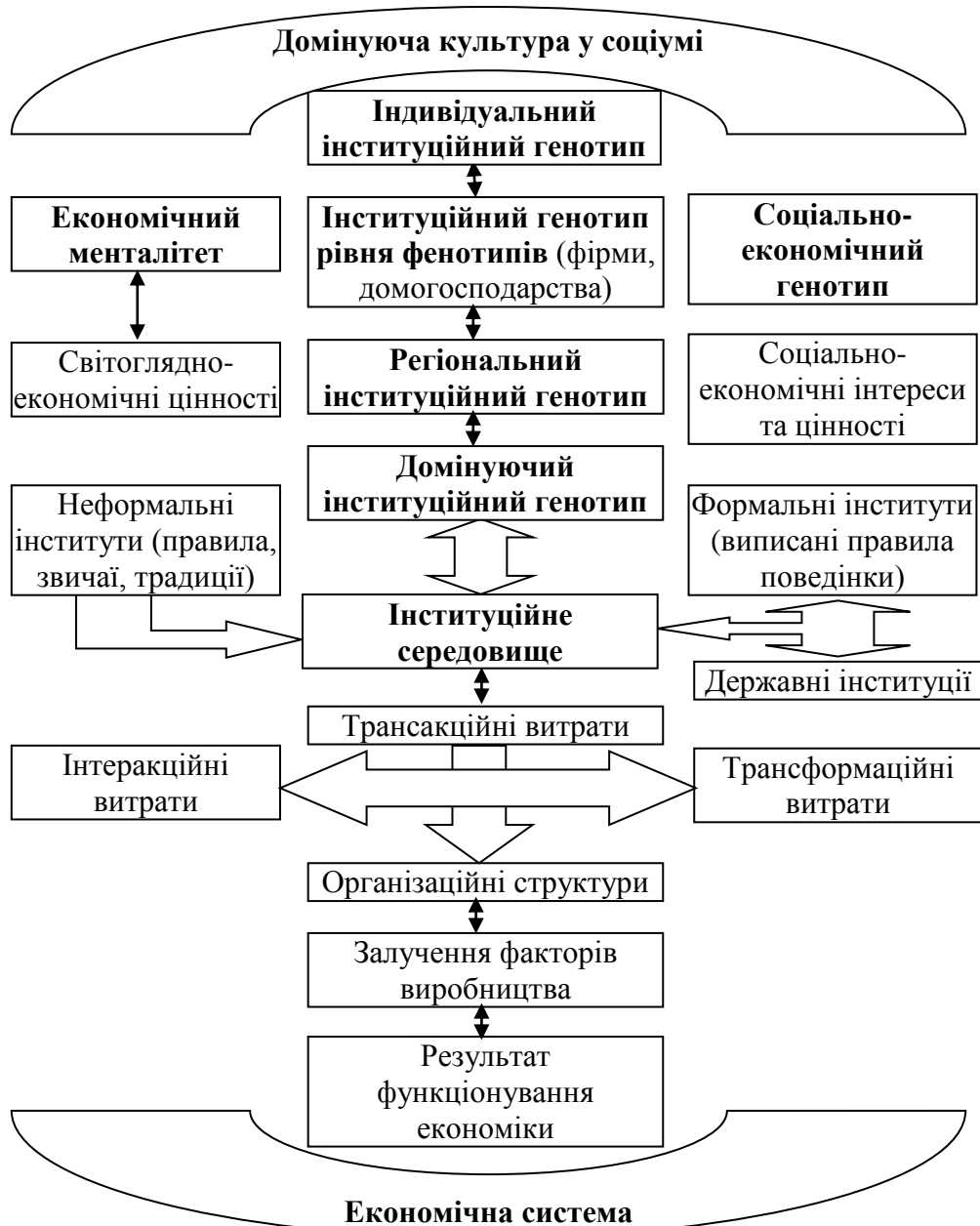

Рис. 1. Взаємозв'язок економічної системи та інституційного генотипу
[авторська розробка]

Ще раз підкреслимо, що соціально-економічний розвиток та інституційні зміни в цілому є подібними до еволюційної динаміки, яка не лише не є такою самою, як біологічна, але, як зазначалося, відрізняється певними аспектами, що обумовлюється розбіжністю процесів, які проходять у цих системах [11]. Соціально-економічний простір характеризується різними соціальними параметрами та структурними характеристиками, такими як рутини, образи пам'яті, кодекси, інструкції, меми та ін. Одночасно існує безпосередній зв'язок між здатністю економічних агентів до асоціювання з позитивними результатами у господарській діяльності та формуванням інституційного середовища, яке спрямовує і модифікує соціально-економічну діяльність. Наприклад, меми – стабільні елементи соціальної пам'яті, передаються комунікативними каналами інформації від покоління до покоління і містять ключові інструкції соціуму. Інший приклад стосується процесу економічного відбору, що формує певний «інституційний генотип отримання прибутку», який дозволяє фірмам функціонувати та удосконалюватися в нестабільних інституційних умовах.

Необхідно відзначити, що фундаментальною одиницею аналізу традиційної еволюційної економіки є не популяція і не індивідуум, а те, що може бути представлено як інформація тією чи іншою формою. Спільною для будь-якої еволюційної системи є домінанта поступального руху інформації в часі. Популяції фірм, рутини, управління є способами поширення інформації, яка генерує основні постулати успіху або невдачі у різноманітній економічній практиці. Також необхідно враховувати, що соціальна еволюція здійснюється шляхом передачі навичок та інформації не лише від біологічних батьків індивіда, а й від великої кількості прародичів. На думку Ф. Хайека [12], найважливішою спроможністю, якою, поряд із вродженими рефлексами, людський індивід наділений генетично, є його здатність упродовж навчання здобувати навички переважно шляхом наслідування. Людина стала мислячою істотою завдяки засвоєнню традицій (інститутів), тобто того, що простежується між розумом та інстинктом. Ці традиції, у свою чергу, беруть свій початок не лише від здатності раціонально інтерпретувати спостережувані факти, а й від традиційних способів реагування. Вони насамперед дають пораду людині, як вона повинна себе поводити і чого вона не має права робити ні за яких обставин, навіть за умови потенційного зиску. При цьому орієнтуємося на те, що людина є соціальною істотою і може існувати лише в межах соціуму або з огляду на праці О. Вільясона – організації.

Тобто в такій інтерпретації доцільно порівняти інститути Д. Норта з «генотипом» у межах «фенотипу» організаційної структури, який визначаємо як комплексну сукупність ознак і властивостей конструкції організації, що сформувалася в процесі її еволюції. Водночас «організаційний фенотип» започатковується в результаті взаємодії спадкових властивостей генотипу організації та умов інституційного середовища. За умов подібності інститутів до генів виникає необхідність дослідження механізмів їх розвитку та копіювання, а також методів, за допомогою яких вони можуть впливати на індивідів та організацію. При цьому необхідно враховувати, що інститути не мають здатності цілковито і механістично відтворюватися у прийдешніх поколіннях, а відновлюються у майбутньому шляхом механізмів соціально-психологічного впливу, які спрямовують людську поведінку. З утилітарної точки зору гени, як і інститути, є суб'єктивним спадком, адже вони є набутими. Але власне інститути мають значення і «працюють» лише з тієї першопричини, що вони є «вбудованими» в повселюдні стереотипи людського мислення та поведінки. Звідси найкращим рецептом виходу із соціально-економічної стагнації, в якій нині перебуває Україна, є «лікування звичок» (іншими словами, неформальних інститутів), аніж формальних інститутів як соціального генотипу [13].

Разом із тим початок реальних інституційних трансформацій, що передбачають трансформації інституційного генотипу населення країни, потребує конкретизації відповіді на таке запитання: до якого культурного генотипу тяжіє переважна більшість населення країни, що потребує реформ? При цьому необхідно враховувати, що колективістська культура є досить замкненою та інертною і має яскраво виражене несприйняття інституційних інновацій. Цей тип культури за певних обставин і у певний історичний період може порівняно ефективно долати проблеми колективних дій. Однак, починаючи з автократій як первинного громадського порядку, що передбачає еволюцію індивідуальної культури, соціуми, які зорієнтовані саме на індивідуалізм, мають більшу ймовірність переходу до демократії, ніж ті суспільства, що позитивно сприймають цінності патерналістської культури. Таким чином, відповідь на вищезазначене запитання є такою: саме колективістські інституційні устрої мають патогенні культурні чинники, які поширюються шляхом загальних генетичних спорідненостей і є інструментами, що характеризують відмінності у структурі взаємозв'язків між індивідуалізмом та демократичним інституційним середовищем. При цьому дана залежність є каузальною і доповнюється довгостроковою регресією, де наявні довготривалі ефекти індивідуалізму в неосязності соціально-економічних суспільних конструкцій. Відповідно до моделі Городниченка – Роланда [14] країни з переважанням колективістської культури, здебільшого, мають історичний досвід трансформацій до автократичних держав, а країни, де панують цінності індивідуалізму, модифікуються в демократичні.

Хоча емпіричні результати засвідчують і те, що окремі країни з переважанням колективістського інституційного генотипу можуть досить успішно розвиватися впродовж тривалого часу, але, як правило, не в напрямку демократичних традицій. Іноді процес залучення економічно успішних країн із переважанням колективістських ціннісних орієнтацій до демократичних засад відбувається неспішно або прискорюється під впливом критичних періодів. У таких країнах, як Китай, Малайзія, Туреччина, що демонструють помітні економічні досягнення, суспільство здебільшого не сприймає демократичних цінностей західного інституційного генотипу на підґрунті індивідуалізму. Одночасно країни Близького Сходу є більш прихильними до приватних культурних цінностей, ніж більшість азійських країн. Перші у довгостроковій перспективі можуть зрештою поступово модифікуватися у спрямуванні до західного інституційного генотипу, незважаючи на більш авторитарні чинники, наявні в державному устрої. У цілому виокремлюють такі два основні угруповання країн з урахуванням інституційного генотипу на підґрунті культурних чинників: розвинені країни європейської цивілізації, інституційний генотип яких ґрунтується на дієздатному індивідуалізмі, скороченій дистанції влади і високому ступені готовності до ризику; країни східного типу і країни, що розвиваються (Японія, нові індустріальні країни Азії та Латинської Америки, деякі слаборозвинені країни Європи). Зазначені регіони визначаються такими рисами економічних суб'єктів: домінуванням слабого індивідуалізму, значною дистанцією влади та униканням невизначеності [2].

Для більш детального розуміння концепту інституційного генотипу з урахуванням домінуючого інституційно-культурного середовища систематизуємо його вертикально-рівневу структуру у вигляді нижчезапропонованої таблиці 1.

Що стосується України, то специфічною рисою, яка превалює в економіці країни, є, на нашу думку, так званий «клептократичний інституційний генотип», що панує у «захопленій країні» [15], за якого державна влада приватизується правлячими політико-

Р. Ф. Пустовійт.

Аналіз концепції інституційного генотипу

економічними угрупованнями, владно-примусові повноваження і види адміністративного ресурсу спрямовуються на привласнення природних ресурсів, першорядних потоків фінансових коштів, державної та приватної власності і майна, найприбутковіших економічних активів, а також найвпливовіших засобів поширення інформації.

Таблиця 1

Структурна класифікація інституційного генотипу
[авторська розробка]

Структурний рівень інституційного генотипу	Обсяг поняття, приклад
Індивідуальний інституційний генотип	Стереотипи мислення, образи пам'яті, алгоритми поведінки економічних суб'єктів
Інституційний генотип рівня фенотипів	Рутини, кодекси, меми, інструкції щодо економічної поведінки, які спрямовують і модифікують господарську діяльність фірм та домогосподарств
Регіональний інституційний генотип	Домінуючий специфічний інституційний генотип, що переважає у певному регіоні країни, зокрема на тимчасово окупованій території України
Домінуючий інституційний генотип	Інституційний генотип, що є панівним в економіці певної країни, зокрема: орієнтований на індивідуалізм (підприємницький генотип), орієнтований на колективізм (патерналістський генотип), клептократичний, азійський диктаторський*

*Більш детальна характеристика запропонованих домінуючих інституційних і регіональних генотипів буде запропонована автором у подальших дослідженнях

Клептократичний інституційний генотип визначає те, що політична та економічна корупція набирає системного характеру і стає основою функціонування держави, витісняючи конкуренцію та сприяючи утворенню монополій, підпорядкованих правлячим угрупованням, у політичній, економічній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності суспільства й держави. Починаючи із здобуття незалежності, українська псевдоеліта як домінуючий виразник клептократичного інституційного генотипу занурилася в процес неправомірного збагачення, а її політична діяльність втратила свої соціальні орієнтири і розпочала продукувати дії, ворожі щодо інтересів громадян. Виявилися ураженими корупцією всі гілки влади, зокрема й судова, та особливо діяльність, пов'язана з використанням бюджетних коштів, землекористуванням, ліцензуванням, податковим контролем, зовнішньоторговельними трансакціями, банківською діяльністю.

Вищезазначене вимагає запровадження радикальних способів зміни домінуючого інституційного генотипу, трансформація якого спрямовуватиметься на повну зміну владної еліти з метою виключення можливостей генетичного відтворення її корупційних зловживань та формування інституційної конструкції, за якої фірми та домогосподарства матимуть чітко специфіковані права власності, можливості захисту контрактних прав, а рішення, що ухвалюватимуться державною владою, будуть передбачуваними і гарантуватимуть відкритість інформації.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Таким чином, можна зробити такий узагальнювальний висновок: соціально-економічне буття починається з генетичного коду, коли реплікатор відтворює не лише свою структуру, а й інші – не ідентичні, які не збігаються зі спрощеним копіюванням та матричною реплікацією. Там, де не спостерігаються відмінності між генотипом і фенотипом або між аналізом властивості та самою властивістю, тобто де відсутній процес кодування, який пов'язує опис із досліджуванним об'єктом шляхом поєднання багатьох перебувань в одне, не може бути еволюції, що ґрунтується на конкурентному відборі. Водночас процес інституційних змін є еволюційним явищем. Аналогічно генетичній побудові у біологічній науці саме інституційні конструкції визначають ключові чинники розвитку суспільств та їх здатність до адаптації за постійно змінюваних обставин. Інститути мають ключову квазігенетичну особливість – довгостроковість, а їх селекція відбувається в інституційній динаміці. Кінцевими цілями цього процесу в довгостроковій перспективі є запровадження відповідних інститутів та «правил гри» у соціально-економічному устрої, тоді як поточними – фенотипічні організаційні форми. При цьому необхідно зважати й на те, що кожне суспільство має домінуючий специфічний інституційний генотип, який співвідноситься із соціально-економічною моделлю, відповідає системі базових і комплементарних інститутів, визначає поведінку економічних суб'єктів та окреслює подальший соціально-економічний розвиток країни. Водночас необхідно визнати, що саме інституційна економіка є рушійною силою новітніх гносеологічних досліджень в економічній науці, що одержує імпульс від сучасної еволюційної біології.

Література

1. *Майминас, Е. З.* О русском генотипе. Куда идет Россия? / Е. З. Майминас // Социальная трансформация постсоветского пространства. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – С. 292–299.
2. *Лемещенко, П. С.* Экономическая ментальность и рыночная реформа в Беларуси / П. С. Лемещенко, А. М. Сидорова // Европейский вектор экономического развития: С.бк науч. трудов. – Днепропетровск, 2012. – Вып. 2 (13). – С. 518–523.
3. *Митрофанова, Ю. Н.* К проблеме дефиниции ментальности в культурной антропологии / Ю. Н. Митрофанова, В. А. Спириин // Европейский журнал социальных наук. – 2014. – № 4 (43), – Том 2. – С. 8–10.
4. *Бондаренко, И. А.* Последствия трансформации институциональной среды домохозяйств в России / И. А. Бондаренко // Научные труды ДонНТУ. Серия Экономическая. – 2013. – № 3 (45). – С. 155–159.
5. *Гайдай, Т.* Інституційна теорія: дослідження економічної ментальності / Т. Гайдай // Економіка. – 2007. – Випуск 93. – С. 4–6.
6. *Мартишин, Е. М.* Генотипические механизмы эволюции экономической системы / Е. М. Мартишин // Terra Economicus. – 2011. – Том 9. – № 3, Часть 2. – С. 7–8.
7. *Нельсон, Р.* Эволюционная теория экономических изменений / Ричард Р. Нельсон, Сидней Дж. Уинтер. – М. : Финстатинформ, 2000. – 474 с.
8. *Paavola, J.* New Institutional Economics and the Environment: Conceptual Foundations and Policy Implications / Jouni Paavola, W. Neil Adger. – London : Centre for Social and Economic Research on the Global Environment, 2002. – 31 p.
9. *Hodgson, G.* Dismantling Lamarckism: why descriptions of socio-economic evolution as Lamarckian are misleading / G. M. Hodgson, T. Knudsen // Journal of Evolutionary Economics. – 2006. – № 16. – P. 343–366.
10. *Kingston, C.* Comparing Theories of Institutional Change / Christopher Kingston, Gonzalo Caballero // Journal of Institutional Economics. – 2009. – Volume 5, Issue 02. – P. 151–180.
11. *Вольчик, В.* Проблема отбора: рынки и институты в экономической теории / В. В. Вольчик // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2005. – Том 3, № 4. – С. 47–54.

Р. Ф. Пустовіт.

Аналіз концепції інституційного генотипу

12. Хайек, Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма / Ф. Хайек. – М. : Новости, 1992. – 304 с.
13. Hodgson, G. What Are Institutions? / Geoffrey M. Hodgson // Journal of Economic. – 2006. – № 1, Vol. XV. – P. 15–25.
14. Gorodnichenko, Y. Culture, Institutions and Decoratization / Yuriy Gorodnichenko, Gerard Roland. – Cambridge : NBER, Working paper 21117, April 2015. – 21 p.
15. Нисневич, Ю. Многоликая коррупция и ее измерения в исследованиях международных организаций и международных отношений / Ю. Нисневич, Д. Стукал // Мировая экономика. – 2012. – № 3 – С. 83–90.

Отримано 25.08.2015 р.

Анализ концепции институционального генотипа

РОБЕРТ ФРИДРИХОВИЧ ПУСТОВИТ*

** доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой экономики и управления
Черкасского института банковского дела УБС НБУ,
ул. Вячеслава Черновола, 164, г. Черкассы, 18028, Украина,
тел.: 00-380-472-71-99-51, e-mail: rfpustovit@gmail.com*

В поданной статье предложено внесение в институциональный анализ категории «институциональный генотип» с учётом причинно-следственных взаимосвязей и генетических соотношений в экономической системе на основе институциональных, социально-экономических, культурных и эволюционных факторов. Исследована концепция институтов в корреляции с «генотипом» в рамках «фенотипа» организационной структуры, который формируется в процессе эволюции как результат взаимодействия наследственных свойств генотипа социума и условий институциональной среды. Проанализирована родственность институтов и генов, а также исследованы механизмы их развития и копирования, и методы, с помощью которых, осуществляется воздействие на индивиды и организации. Акцентировано внимание на том, что социально-экономическое развитие и институциональные изменения, хотя и сходны с эволюционной динамикой, которая аналогична биологической, но вместе с этим, отличаются в определённых аспектах, что обусловлено расхождением процессов, которые происходят в данных системах. Для более углублённого понимания предложенного концепта институционального генотипа с учётом доминирующей институционально-культурной среды, проанализирована его вертикально-уровневая структура и исследован «клептократический институциональный генотип», который доминирует в экономике Украины.

Ключевые слова: институциональный генотип, институциональная экономика, эволюционная экономика.

Mechanism of Economic Regulation, 2015, No 3, 23–33

ISSN 1726-8699 (print)

Institutional Genotype Concept Analysis

ROBERT F. PUSTOVIT*

** Dr. (Economics), Professor,
Head of the Department of Economics and Management,
Cherkasy Institute of Banking, University of Banking of the National Bank of Ukraine,
Viacheslav Chornovil St., 164, Cherkasy, 18028, Ukraine,
phone: 00-380-472-71-99-51, e-mail: rfpustovit@gmail.com*

Manuscript received 25 August 2015

In this article the concept of institutional genotype is proposed taking into account reason-consequence connections and genetic relations in economical systems based on institutional, social-economical, evolutionary, and cultural factors. The category of institutions is researched in comparison with «genotype» in borders of organizational structure «phenotype» which is formed in evolution as the result of society genotype ancestral attributes interaction and institutional medium conditions. The similarity of institutions to genes and the mechanism of their development, copying, and the ways they influence individuals and organizations are analysed. Attention is concentrated on the fact that the socio-economic development and institutional changes are different in many aspects. This is due to a mismatch of the processes occurring in these systems. For a more thorough understanding of the concept of institutional genotype, the vertically-tier structure was analysed and «kleptocratic institutional genotype» was investigated, which dominates in the economy of Ukraine.

Keywords: institutional genotype, institutional economics, evolutionary economics.

JEL Codes: B52

Tables: 1; Figures: 1; References: 15

Language of the article: Ukrainian

References

1. Majmynas, E. Z. (1996), *About Russian genotype. Whither Russia?* Moscow, Aspekt-Press. (In Russian)
2. Lemeshchenko, P. S. & Sydorova, A. M. (2012), "Economic mentality and market reforms in Belarus," *Yevropeyskiy vektor ekonomicheskoho razvitiha*, 2 (13), 518–523. (In Russian)
3. Mitrofanova, Yu. N. & Spirin, V. A. (2014), "On the problem of the definition of mentality in cultural anthropology," *Evropeyskiy zhurnal sotsialnykh nauk*, 4 (43), 2, 8–10. (In Russian)
4. Bondarenko, Y. A. (2013), "The consequences of the transformation of the institutional environment of households in Russia," *Nauchnyie trudy DonNTU. Seriya Ekonomicheskaiia*, 3 (45), 155–159. (In Russian)
5. Hayday, T. (2007), "Institutional theory: study the economic mentality," *Ekonomika*, 93, 4–6. (In Ukrainian)
6. Martyshyn, E. M. (2011), "Genotypic mechanisms of evolution of the economic system," *Terra Economicuc*, 9, 3 (2), 7–8. (In Russian)
7. Nelson, R. & Winter, S. (2000), *Evolutionary Theory of Economic Change*, Moscow, Finstatinform. (In Russian)
8. Paavola, J. & Adger, W. (2002), *New Institutional Economics and the Environment: Conceptual Foundations and Policy Implications*, London, Centre for Social and Economic Research on the Global Environment. (In English)
9. Hodgson, G. & Knudsen, T. (2006), "Dismantling Lamarckism: why descriptions of socio-economic evolution as Lamarckian are misleading," *Journal of Evolutionary Economics*, 16, 343–366. (In English)
10. Kingston, C. & Caballero, G. (2009), "Comparing Theories of Institutional Change," *Journal of Institutional Economics*, 5 (02), 151–180. (In English)
11. Volchik, V. (2005), "The problem of selection: market sand institutions in economic theory," *Ekonomichieskiy viestnik Rostovskoho hosudarstvennoho univhersiitieta*, 3 (4), 47–54. (In Russian)
12. Hayek, F. A. (1992), *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, Moscow, Novosti. (In Russian)
13. Hodgson, G. (2006), "What are Institutions?," *Journal of Economic*, 1, Vol. XV, 15–25. (In English)
14. Gorodnichenko, Y. & Gerard, R. (2015), *Culture, Institutions and Democratization*, Cambridge: NBER, Working paper 21117. (In English)
15. Nisnevich, Y. & Stukal, D. (2012), "The many faces of corruption and its measurement in the study of international organizations and international relations," *Mirovaia ekonomika*, 3, 83–90. (In Russian)